

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Для інформаційного суспільства необхідні фахівці, які можуть самостійно підвищувати свій професійний рівень, перекваліфікуватися, набувати будь-яких необхідних додаткових знань, тобто задачею освітнього закладу є формування особистості, яка знає, як навчатися, здатна досягати мети, уміє працювати з книгою, електронним ресурсом, отримувати знання від учителя, викладача, шукати і знаходити необхідну інформацію, щоб вирішити ті або інші проблеми та використовувати для цього найрізноманітніші джерела інформації. Досягти цього значно важче, ніж навчити учнів читати, писати, рахувати і засвоювати різноманітні знання з різних предметів. Лише вчитель, який усвідомлює світові тенденції розвитку освіти, має сформовані навички, що відповідають сучасним вимогам (навички XXI сторіччя), може ефективно керувати розвитком особистості учня.

На жаль, сучасний стан науково-професійної підготовки вчителя не забезпечує повною мірою належний рівень його готовності до ефективної діяльності, оскільки він ґрунтується здебільшого на аналітичному підході, що спричинює структурно-якісній роздрібності окремих навчальних дисциплін. У той же час сучасні прогресивні тенденції в освіті, зокрема компетентнісний підхід, орієнтують на багатоаспектну різнобічну змістовну і смислову інтеграцію, введення нових навчальних курсів, які відображають динамізм нової наукової парадигми, синтезують багатогранність її внутрішніх зв'язків і взаємозалежностей. Так, значне зростання обсягу наукових знань позначається на обсягах інформаційної складової процесу навчання, вимагає розвитку і модернізації методів їхньої трансляції та актуалізує проблему інформативної підготовки майбутніх вчителів. Питання інформаційної культури майбутніх вчителів початкової ланки освіти в останні роки досліджували такі вітчизняні вчені А.М. Коломієць, О.І. Шиман. Л.Л. Макаренко розглядала проблему рівня підготовки майбутніх учителів початкової школи у галузі інформаційно-комунікаційних технологій через поняття комп'ютерної грамотності, яке є складовою інформаційної культури.

Метою статті є розглянути специфіку формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів.

Як засвідчують результати нашого дослідження, компетентнісний підхід у системі підготовки майбутнього учителя вимагає зміщення акцентів із засвоєння визначених державними стандартами знань, умінь та навичок на формування здатності практично діяти, приймати рішення, застосовувати ефективні педагогічні техніки і технології у ситуаціях професійної діяльності та активної життєвої позиції в усіх сферах суспільного життя, а також навичок неперервної самоосвіти та рефлексії. Професійна компетентність, зокрема вчителя, характеризується наявністю певної структури якостей (знання, уміння, мотивація, ціннісні орієнтації, сформованість певних професійно важливих якостей). Крім того майбутній спеціаліст має володіти здатністю бачити протиріччя, що виникають в освітньому процесі, самостійно ставити конкретні педагогічні цілі й завдання та знаходити способи їхнього розв'язування, а також аналізувати й оцінювати отримані результати. У цілому розв'язання проблеми визначення місця інформаційної складової в структурі загальної професійної компетентності, її ролі і значення має зайняти чинне місце в забезпеченні найбільш оптимального функціонування професійної підготовки майбутніх спеціалістів.

Компетентність у сфері інформаційних та комунікаційних технологій включена в перелік ключових компетентностей, визначений науковцями міжнародної спільноти на Лісабонській конференції 2001 року, що співпадає з баченням українських науковців. Однією з п'яти ключових компетентностей, прийнятих Радою Європи, що мають бути сформовані в європейській молоді, є компетентності, пов'язані з поглибленням інформатизації суспільства; опанування цими технологіями, розуміння їх застосування, слабких і сильних сторін, способи критичних суджень усталенні до інформації, що поширюється масмедійними засобами та рекламою. Даний аспект знаходиться в центрі уваги багатьох суспільних організацій, створених для того, щоб допомогти школам змінитися і почати застосовувати у своїй діяльності програми, що відповідають вимогам 21 століття (наприклад, консорціум «Партнерство за оволодіння навичками 21 століття», до складу якого входять Microsoft, AOL Time Warner, Apple Computer, Cable in the Classroom, Cisco Systems, Dell Computer Corporation, Національна асоціація освіти (NEA)). Особливої уваги заслуговують норми ЮНЕСКО щодо компетентності учителів у використанні ІКТ, в яких запропоновано перелік програмних цілей та навичок учителя залежно від підходу до реформування системи освіти для кожного з шести таких компонентів системи освіти: політики і концепції, програм та оцінювання, педагогіки, ІКТ, організації та адміністрації, професійної підготовки учителів.

Ми розглядаємо *інформатичні компетентності* як системний обсяг знань, умінь та навичок набуття, перетворення, передачі та використання інформації в різних галузях людської діяльності для якісного виконання професійних функцій.

Інформатичні компетентності викладача – це компонент його загальної педагогічної культури, найважливіший показник його професійної майстерності і відповідності світовим стандартам у сфері вищої освіти. Світовий досвід показує, що саме ті країни, перш за все США, Німеччина, Японія, Франція, які зробили підготовку своїх інтелектуальних кадрів завданням номер один, добилися найбільшого успіху в оборонній, економічній, соціальній і політичній, правовій і культурній сферах [1].

Швидкі темпи зміни у розвитку ІКТ і відповідні перебудови у суспільстві створюють ситуацію, коли діти живуть у дуже насиченому інформаційному просторі. Доступність і привабливість інформаційно-комунікаційних технологій, поява засобів мультимедія призвело до суттєвого помолодження аудиторії користувачів та споживачів інформаційно-комунікаційних технологій. Оскільки неможливо відгородити дітей від цих процесів, перед батьками і учителями постають нові завдання, одним з найважливіших серед яких є якомога раніше навчити грамотно орієнтуватися в інформаційному середовищі. Таким чином, перед нами постає нова соціально значуща проблема – підготовка школярів у галузі опрацювання інформації, формування у них інформаційної культури та інформатичних компетентностей.

З точки зору дидактики ми розглядаємо інформатику як інструментарій, за допомогою якого дитина зможе отримувати потрібну їй інформацію з різних джерел для вирішення своїх завдань. З нашої точки зору уже у молодшій школі разом із обов'язковим засвоєнням і формуванням базових речей, таких як знакове письмо, читання і рахування, необхідно починати формувати інформаційно-комунікаційну компетентність, бо, за твердженням психологів, вік учня 1-4 класів є віком формування специфічних якостей особистості, пов'язаних із розумовим розвитком. Фундамент, що закладається в початковій школі, дає або не дає можливості оволодіти новими знаннями на наступних ступенях освіти.

Для розв'язання цього завдання потрібен вчитель, який сам достатньою мірою має сформовані компетентності в галузі інформаційно-комунікаційних технологій. Вчитель втратив монополію на знання і змушений змінити власні компетентності, наприклад, навчитися організовувати доступ до інформації, користуватися логікою, паролем, електронним журналом, проводити тестування і т. ін. Перешкодами на шляху особистісного розвитку вчителя та його професійного росту є нестача часу, а пріоритетність формування нових компетентностей. Тому з точки зору конкурентоспроможності майбутнього фахівця та враховуючи специфічність та комплексність педагогічного процесу початкової школи ми зосередили увагу саме на формуванні інформатичних компетентностей майбутніх вчителів початкової школи.

Інформатичні компетентності учителів початкових класів нами розуміються як особливий тип організації теоретичних і методичних предметно-спеціальних знань, що дозволяють приймати ефективні рішення в професійно-педагогічній діяльності в умовах сучасної інноваційної політики. Водночас аналіз інформатичних компетентностей майбутнього вчителя початкових класів свідчить про те, що вони не зводяться до знань і вмінь організації педагогічного дослідження і працювання з комп'ютером, але й передбачають необхідну обізнаність в сфері дидактики й теорії виховання. При цьому компетентність не вичерпується вузькопрофесійними рамками. Рівноправними сьогодні виступають такі змістовні компоненти інформатичних компетентностей вчителя, як креативність мислення, здатність до аналізу, потреба в самовдосконаленні. Тобто вони акумулюють в собі інтеграцію досвіду, теоретичних знань, практичних умінь і значущих для педагога особистісних якостей.

Згідно зі стандартами підготовки вчителів, прийнятих у Польщі, кожен учитель для ефективної професійної діяльності повинен мати наступні інформатичні компетентності [5: 102-103]:

1. Розуміння і використання термінології, засобів (обладнання), інструментів (програмного забезпечення) і методів ІКТ.
2. Інформаційно-комунікаційні технології як складову свого робочого місця.
3. Роль і використання ІКТ в предметній галузі, яку викладає учитель.
4. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у викладанні свого предмету.
5. Правові, етичні і суспільні аспекти доступу до ІКТ і використання цих технологій

Наведений перелік є актуальним і для нашої країни, але є має свою специфіку для учителів початкової школи, оскільки, на відміну від учителя-предметника, учитель молодших класів вирізняється значною енциклопедичністю і міжпредметністю знань, а також особливого значення набуває культурологічний аспект. Впровадження освітніх технологій у масову школу й практичне використання комп'ютерних навчальних програм, показує, що на перший план висувається принципово нове бачення ролі вчителів в засвоєнні знань і роботі учнів з інформацією.

Інформатичні компетентності передбачають цілісне формування мотиваційного компоненту (потреба й інтерес до одержання знань, умінь і навичок); сукупності знань, що відбивають систему сучасного інформаційного суспільства; знань, що становлять інформаційну основу пошукової пізнавальної діяльності; способів й дій, що визначають операційну основу пошукової пізнавальної діяльності; досвіду пошукової діяльності у сфері створення програмного забезпечення й технічних ресурсів та відносин «людина-комп'ютер». Інформатичні компетентності це складні утворення, формування яких не можливе у межах однієї дисципліни. Зміст навчання при формуванні інформатичних компетентностей майбутніх учителів має визначатися організаційно-методичним

забезпеченням викладання предмета (освітні стандарти, навчальні плани, комп'ютерно-орієнтовані методичні системи навчання і т.п.), а також актуальним станом предметної галузі «Інформатика» у науковому і технологічному планах [3].

Допомогти учневі орієнтуватися в умовах "інформаційного обвалу", уміти оцінити якість інформації, швидко її обробити й при необхідності застосувати - одне з найбільш важливих завдань учителя. Тому велика увага приділяється сьогодні осмисленню дидактичних принципів інформатизації освіти, відпрацьовуванню конкретних технологій і педагогічних технік проведення мультимедійних занять.

В умовах інформатизації освіти вчитель виступає в ролі режисера, що покликаний направити інформаційний потік з метою найбільш ефективного навчання. Тому необхідно дивитися на комп'ютер не як на свого конкурента, а як на більш ефективний, у порівнянні з іншими засобами навчання, інструмент [4].

Завдання вчителя - сконструювати такий урок, який, на його погляд, міг би найбільш ефективно досягти поставленої навчальної мети. Але використання інформаційно-комунікаційних технологій у початковій школі має певні психолого-педагогічні особливості. ІКТ можуть впливати на молодших школярів як позитивно, так і негативно. Важливо, щоб учитель правильно організував роботу дітей із комп'ютерною технікою.

На зміну наочним приладам можуть прийти анімації, рухливі схеми, ілюстрації, що з'являються й зникають. Часто в практичній діяльності вчителя зустрічається необхідність деякі наочні приладдя показати не відразу, а в певний момент. Звичайно викладачі на уроках ідуть на хитрість, закриваючи частину наочної інформації, що створює певні незручності в роботі. Комп'ютер дозволяє виконати відеоряд ефективно й у потрібний для вчителя момент.

Найбільш ефективним рішенням означеної проблеми, на наш погляд, є створення інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища, яке передбачає більш повне і ефективне використання потенційних можливостей існуючих організаційних форм і методів вищої школи за рахунок створення спеціального програмного забезпечення на базі мультимедійних технологій з необхідними дидактичними, методичними матеріалами, творчими завданнями, включенням в педагогічні системи елементів автоматизації управління навчальним процесом і надання можливості роботи з ресурсами глобальної мережі Інтернет.

Висновки. Як показують результати нашого дослідження, основними напрямками інформатичної підготовки вчителя початкових класів є: розвиток ціннісної й емоційної мотивації до формування установки на оволодіння комплексом інформаційних умінь і навичок; розвиток творчого педагогічного потенціалу; формування системи професійно-значущих якостей таких як високий професіоналізм, готовність до самоосвіти, інформатичні компетентності, соціальна відповідальність, здатність до рефлексії, інформаційної творчості в навчально-виховному процесі.

Формування інформатичних компетентностей учителів початкової школи не можливе в межах однієї дисципліни і вимагає уваги протягом усього навчання в університеті, включає в себе формування системи знань, умінь та навичок, необхідних для ефективного використання сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі в загальноосвітній школі для управління навчальним процесом, для формування елементів інформаційної і загальної культури учнів середніх навчальних закладів, для гуманізації навчального процесу, інтеграції навчальних предметів і диференціації навчання, надання навчальній діяльності дослідницького, творчого характеру і має певну специфіку, пов'язану з формуванням професійних якостей саме учителів молодших класів таких як енциклопедичність знань, міжпредметність, культурологічний аспект (зокрема, формування інформаційної культури), набуття знань щодо ролі, місця, доцільності і особливостей використання ІКТ у навчальному процесі початкової школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кинелев В., Коммерс П., Коцик Б. Использование информационных и коммуникационных технологий в среднем образовании. Информационный меморандум.. – М.: Институт ЮНЕСКО по информационным технологиям (ИИТО), 2005. – 24 с.
2. Котова С.А., Граничина О.А., Савинова Л.Ю. Начальное образование в контексте программы ЮНЕСКО «Образование для всех»: российское видение: Рекомендации по результатам научных исследований / Под ред. акад. Г.А. Бордовского. – СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2007. – 101 с.
3. Могилев А.В. Развитие методической системы подготовки по информатике в педагогическом вузе в условиях информатизации образования. Дис. ... доктора пед. наук. – М.; 1999. – 365 с.
4. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: Навчальний посібник. / За редакцією І.А. Зязюна, О.М. Пехоти. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 240 с.
5. Смирнова-Трибульская Е.Н. Основы формирования информатических компетентностей учителей в области дистанционного обучения. Монография. – Херсон: Айлант, 2007. – 704 с.: илл.
6. UNESCO ICT Competency Standards for Teachers. Норми ЮНЕСКО щодо компетентності учителів у використанні ІКТ. Режим доступу: http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=2574DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Подано до редакції 03.09.08

РЕЗЮМЕ

У статті розкрито специфічні особливості формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів.

РЕЗЮМЕ

В статье раскрыты специфические особенности формирования информационных компетентностей будущих учителей начальных классов.

SUMMARY

The article discloses some specific features of forming informative competences of future primary school teachers.

Ключові слова: інформатичні компетентності, специфіка.

Ключевые слова: информационные компетентности, специфика.

Keywords: informative competences, specificity.